

POD OKIĆEM. Zavičajna knjiga župa Svete Marije i Svetog Martina, Zagreb, 1993., 566 str.

Zavičajne knjige u Hrvatskoj još su rijetkost, iako su prvi počeci tog roda povijesne historiografije zabilježeni kroz povijesne romane u devetnaestom stoljeću, a njihovo puno opravdanje iskazali su Podunavski Nijemci u svojim zavičajnim knjigama koji su, napustivši ove prostore, na taj način ostvarili trajan povijesni spomen na svoje postojanje u Podunavlju. Uznemiravani od svojih susjeda i rastrzavani vječitim ratom, hrvatski prostori nisu očuvali i većinom pismenu baštinu javnih ustanova, a vrlo je mnogo uništeno na kraju prvog i tijekom drugoga svjetskog rata. Dakako, ni ovaj rat nije poštedio ratom zahvaćene krajeve toga kulturocida, kada su njime zahvaćene i crkve. Naime, crkve i crkveni arhivi bili su gotovo svugdje glavni čuvari života i povijesti hrvatskog naroda na prostorima djelovanja Katoličke crkve. Crkva, osobito franjevci započeli su prvi i s pisanjem povijesti svojih samostana poslije 1960., a pridružili su im se i pojedini katolički župnici i crkveni povjesničari pa je osobito Josip Butorac ostvario na tom planu vrijedne radove. Dakako, pisanje ovakovih povijesti ima ograničen sadržaj i domet i nedostaje im svestrani pristup. Têk ponešto tu su barijeru razbijali povjesničari umjetnosti pozivajući se na zaštitu kulturno-povijesne baštine, te poneki etnolog pozivajući se na narodno blago i narodne tradicije.

Današnje vrijeme omogućava izradu zavičajnih knjiga s obradom svih tema koji pripadaju povijesti. Mislim da bi doista tako i trebalo pisati sve zavičajne knjige. Prešućivanje bilo koje teme loša je usluga povijesti. Povijest je učiteljica života sa svim svojim crno i bijelo ispisanim stranicama i treba je na našim prostorima pamtit i, zbog uništenih arhiva svaka takova knjiga trajniji je spomen od kamenog spomenika, i svakako za dotični kraj adekvatna spomeniku iz stare hrvatske povijesti, a njezina je izrada jednako težak, naporan ali i skup posao. Knjiga »Pod Okićem« pokazuje nam put kojim treba ići uz uvjet da postoji dovoljno entuzijasta da žrtvuju svoje slobodno vrijeme i da, ulažući sve svoje znanje i iskustvo, obrade svoj zavičajni kraj.

Inicijativa za ovu knjigu potekla je u jesen 1992. kada je dr. Dragutin Pavličević održao u Repišću, na »Ladanju Kamile Tômpe« predavanje o povijesti Okića. Budući da je 1993. osamstota godina od prvog spomena Okića u povijesti, okićki župnik Juraj Župančić potaknuo je izdanje knjige posvećene okićkom kraju, te je ova ideja naišla na puni odaziv i martinskog župnika Pavla Kunšteka i drugih intelektualaca, pretežno posjednika ljetnikovaca na brežuljcima pod Okićem, te su oni obradili teme s područja na kojima su bili specijalisti, da bi sve to onda konačno uredio D. Pavličević, a brojni sponzori osigurali tiskanje monografije. Stjecajem slučaja specijalisti, njih 44, pripadali su širokom spektru znanosti tako da je ostao nezastupljen samo vrlo malen dio kulturno-povijesnih zbivanja, među kojima svakako treba spomenuti suvremenu povijest, te ovaj nedostatak valja nadopuniti nekim budućim radom.

Djelo je sastavljeno od dvanaest dijelova. U prvom bloku pod nazivom »Zemlja i ljudi« D. Pavličević, A. Šimunić, N. Tvrtković, P. Kunštek, N. Mirošević, N. Duić-Kowalski, D. Krenenić i M. Tešija obradili su osnovu na kojoj se odvijao život na ovom području.

U bloku »Povijesni pregled« N. Majnarić-Pandžić opisala je keltska nalazišta podno Plješevice, da bi onda bila donesena isprava pečujskog biskupa Kalana zagrebačkom biskupu Dominiku iz 1193. u kojoj se vjernici podsjećaju na davanje desetine zagrebačkom biskupu. Drago Miletić je na dvadesetak stranica detaljno opisao sam romanički plemićki grad Okić, koji je prvi u literaturu uveo Ivan Kukuljević-Sakcinski 1864. godine. Povijesni presjek od 1193. pa do prvoga svjetskog rata prikazao je D. Pavličević. U tom je vremenu grad promijenio mnogo gospodara (knezovi Okićki, Frankopani, Erdšedyji), a potpuno zapušten dočekao je dvadeseto stoljeće, kada je povijest velikaša ustupila mjesto povijesti seljaštva koje se bori za zemlju, za šume i pašnjake, za svoje održanje na teškoj zemlji na kojoj najbolje uspijeva vinova loza. H. Matković prikazao je stranačku povijest pučanstva ovoga kraja, koje je bilo isključivo radičevske orijentacije, od 1918. do 1945. godine.

Treći, četvrti i peti blok, vezani uz povijest crkvenih župa, pišu brojni autori, koje zapravo i ne treba nabrajati, nego valja reći što je sadržaj ovog dijela monografije. Prikazane su obje župe kroz obradu svih njihovih poslova i svih njihovih vrijednosti i svih njihovih djelatnika. (J. Župančić piše o župi Sv. Marije, a S. Razum i P. Kunštek o župi Sv. Martina). Posebna se pozornost posvećuje crkvenoj umjetnosti i graditeljstvu (D. Cvitanović), tragovima baroknoga kiparstva (D. Baričević), crkvenom posudu (I. Lentić), rijetkim hrvatskim knjigama u knjižnici (V. Frkin), grobljima i svemu onome što je ovaj kraj svrstavalo u zagrebački biskupski krug.

»Kulturno prosvjetni život« je naslov sljedećeg bloka. V. Dresto i J. Župančić opisuju povijest školstva, a ovaj potonji obrađuje i glazbeni život pod Okićem. U ovom sklopu donesena je i povijest »Ladanja Kamila Tompe«, s pregledom bogatog repertoara ovog sabora hrvatske umjetnosti i kulture ovoga kraja od Jadranke Lukete-Marković.

O športskim i drugim društvima i organizacijama, koja su na ovom području vrlo brojna, pišu V. Oštrić, Z. Kristijan, P. Kunštek, M. Piršić, i J. Župančić. V. Oštrić donosi zanimljiv podatak da je grad Okić od 1927. vlasništvo planinarskog društva koje popularizira i ovaj lokalitet tijekom niza godina.

Jedanaest zanimljivih priloga uključeno je u blok »Okić u hrvatskoj znanosti i novinstvu«, a osam prekrasnih u sljedeći blok o Okiću u hrvatskoj književnosti. Ovdje nam je urednik olakšao pristup do raznih članaka o ovom području od 1843., kada je ilirka Dragojla Jernevićeva opisala uspon na Okić, pa do razmišljanja Milana Kruheka o Okiću kao spomeniku hrvatskoga graditeljstva »vrijedan da se čuva i u svojim ruševnim ostacima« (471), te umotvorina Matije Petra Katančića, Ljudevita Farkaša-Vukotinića koji spominje dobro vino ovoga kraja, Augusta Šenoa i drugih. Radovima književnika i pjesnika prethodi uvodno slovo koje situira stvaraoca i vrijeme kada je djelo nastalo.

Deseti blok donosi radove raznih autora iz 1993. pod naslovom »Okić u zapisima i sjećanjima suvremenika«. Zanimljiv je izvještaj Ivice Sudnika o povijesnim nalazima u Martinskom kraju, kao i sjećanja kardinala Franje Kuharića na 1946. kada je bio upravitelj župe Sv. Martina. Iz ovih radova vidi se mukotrpan put spašavanja baštine i ono što će trebati učiniti da se očuvano sačuva za budućnost.

Za muzikologe pridodano je nekoliko uglazbljenih pjesama ovoga kraja, a kao posebno dragocjen ističem blok koji je izradio S. Razum pod naslovom »Bibliografija i izvori o okićkom kraju« koja omogućava daljnja istraživanja, proširivanje saznanja i uopće upućuje čitaoca na povijesno bogatstvo ovog površinski malog, pa čak i u odnosu na žumberak, od sada zaboravljenog ali neobično dragocjenog područja, koje se ovom monografijom na najbolji način, jednostavno, interdisciplinarno, likovno bogato ukrašeno, približava narodu.

Mira Kolar-Dimitrijević

KAŠTELANSKI ZBORNİK, sv. 4., Kaštela, 1994., 301 str.

U svibnju 1994. objavljen je 4. svezak *Kaštelanskog zbornika*. Izdavači ovog zbornika su Buličevo društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela »Bijači«, ogranak Matice hrvatske u Kaštelima i Zavičajni muzej Kaštela. Sadržaj zbornika je tematski vrlo raznolik, a vremenski raspon vrlo širok. On obuhvaća u deset odjeljaka grupirane sadržaje, a nema ni jedne povijesne grane koje ne bi u zborniku bile zastupane, ne zanemarujući ni bu-